

Mednarodna konferenca Europhras Slovenija 2005

Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah
(Strunjan, 12.–14. 9. 2005)

Nataša Jakop

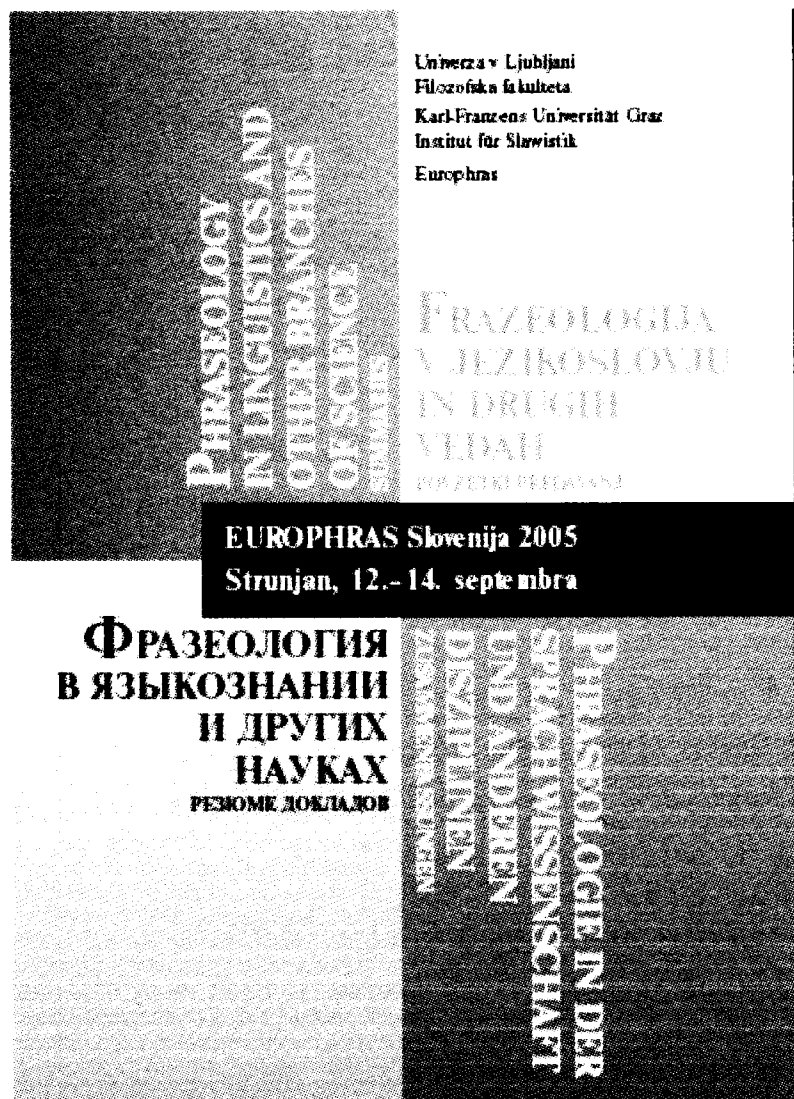
IZVLEČEK: Prispevek je poročilo o mednarodni konferenci »Europhras Slovenija 2005«, ki je potekala od 12. do 14. septembra 2005 v Strunjanu. To je bila prva konferenca o frazeologiji v Sloveniji. Udeležilo se je je 60 domačih in tujih strokovnjakov. Tridnevno srečanje frazeologov ni bilo pomembno samo za Europhras, temveč tudi za slovensko frazeologijo in jezikoslovje sploh.

International Conference »Europhras Slovenija 2005«: Phraseology in Linguistics and Other Branches of Science

ABSTRACT: The article reports on the international conference »Europhras Slovenija 2005« which was held between 12th and 14th September 2005 in Strunjan with the attendance of 60 Slovene and foreign researchers. This meeting of phraseologists was important not only for Europhras but also for Slovene phraseology and linguistics in general.

Septembra je v Strunjanu v okviru Evropskega združenja za frazeologijo (EUROPHRAS – Europäische Gesellschaft für Phraseologie, <http://www.europhras.unizh.ch/>) potekala mednarodna konferenca **Europhras Slovenija 2005** z naslovom **Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah**. Konferenco je organizirala Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, in sicer Oddelek za slovenistiko, Oddelek za slavistiko in Oddelek za germanistiko, v soorganizatorstvu z Inštitutom za slavistiko graške univerze (Karl-Franzens-Universität Graz). Predsednica organizacijskega odbora prve frazeološke konference v Sloveniji je bila vodilna slovenska frazeologinja izr. prof. dr. Erika Kržišnik. Programski in organizacijski odbor konference so sestavljali še: predsednica Evropskega združenja za frazeologijo prof. dr. Annelies Häcki Buhofer z univerze v Baslu, podpredsednik Evropskega združenja za frazeologijo prof. dr. Wolfgang Eismann z univerze Karla Franca v Gradcu, predsednik komisije za frazeologijo pri Mednarodnem slavističnem komiteju prof. dr. Valerij Mokienko z univerze Ernsta Moritza Arndta v Greifswaldu, izr. prof. dr. Vida Jesenšek s Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru ter mag. Urška Valenčič Arh s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Tridnevno srečanje frazeologov je potekalo v sproščenem, a delovnem vzdušju,

zato je bila konferenca tudi odlična priložnost za vzpostavitev stikov in izmenjavo mnenj z mednarodnimi in domačimi strokovnjaki, ki se ukvarjajo s frazeologijo. Tematika frazeološkega srečanja je bila zastavljena dovolj široko, da je spodbujala prijavo prispevkov z najrazličnejših področij, ki se ukvarjajo s frazeologijo ali obdelavo frazeološkega gradiva (inter- in intradisciplinarni pristop k frazeologiji), predvsem z namenom, da bi se lahko vključilo čim večje število tudi slovenskih jezikoslovcev, slovenistov, slavistov, germanistov, anglistov, prevajalcev ipd. Odprtost konference se nenazadnje kaže tudi v tem, da so bili uradni jeziki konference štirje: slovenski, nemški, angleški in ruski jezik.

Vabilo Evropskega združenja za frazeologijo je na konferenco Europhras Slovenija 2005 privabilo 70 strokovnjakov iz

18 evropskih držav: iz Avstrije (7), Bosne in Hercegovine (3), Bolgarije (1), Danske (2), Finske (1), Francije (1), Hrvaške (4), Latvije (2), Madžarske (3), Makedonije (1), Nemčije (3), Poljske (6), Rusije (4), Slovaške (2), Španije (2), Švice (2), Ukrajine (1) in Slovenije (25). Referate je pripravilo 60 strokovnjakov, nekaj referatov je nastalo v soavtorstvu, tako da je v Zborniku povzetkov, ki ga je uredila E. Kržišnik in je izšel pred konferenco, objavljenih 56 povzetkov referatov, od tega je največ povzetkov v nemškem jeziku (19), angleškem jeziku (16), nato v slovenskem jeziku (13) in ruskem jeziku (8). Na koncu je bilo še nekaj odpovedi predavanj, tako da smo dejansko lahko slišali 47 zanimivih referatov o frazeologiji. Predavanja so bila razporejena po tematskih področjih in so potekala v dveh vzporednih skupinah hkrati.

Konferenca Europhras Slovenija 2005 se je začela z neuradnim »pozdravnim kozarčkom« že v nedeljo, 11. 9., ko se je zbrala že velika večina nastopajočih, ki so se imeli na tem neformalnem srečanju priložnost javno predstaviti sokolegom. V ponedeljek pa se je začelo zares. Konferenco je v uvodnem nagovoru številnim zbranim poslušalcem odprla predsednica Erika Kržišnik. Sledila so tri plenarna predavanja, na katerih so nastopili štirje eminentni frazeologi. *E. Kržišnik* je nastopila s konceptualno-semantično analizo frazemov govorenja in tezo, da določene modelne tvorbe (npr. *imeti* + ‚govorni organ‘) odražajo konceptualno strukturiranost dejavnosti govorenja, ki je imanentno človekova dejavnost, zato je vršilec dejanja oz. nosilec lastnosti človek. *W. Eismann* je razpravljal o problemih frazemov v umetnostni literaturi, o t. i. avtorskih frazemih, tj. frazemih, ki jih ustvarijo pisatelji, s tezo, da kljub temu da teh frazeoloških enot ne opredeljuje stalna raba (gre za priložnostne frazeme, prenovitve), imajo ti vse lastnosti pravih frazemov. *V. Mokienko* in *H. W. F. Walter* pa sta se osredotočila na primerjalni vidik raziskovanja frazeologije in iskala slovanske elemente v nemški frazeologiji s sedmih vidikov, od metodologije, razvojnega, kulturnega, semantičnega vidika do določanja frazeoloških univerzalij, s tem pa prispevala tudi k historični frazeologiji.

Po odmoru so se predavanja z živahnimi diskusijami nadaljevala v manjših, a dobro obiskanih delovnih skupinah. Če sledimo tematski razporeditvi referatov, kakor so si sledili, si lahko takoj ustvarimo sliko o pestrem strokovnem programu konference:

Korpusni pristop in uporaba korpusov v frazeologiji

Najsodobnejši pristop v frazeologiji je korpusni pristop in njegove metode že prodirajo tudi v frazeografijo. Korpus se pokaže kot uporabno orodje za določanje pomenov in proučevanje rabe stalnih besednih zvez (*I. Srdanović Erjavec, E. Hallsteinsdóttir*), na osnovi empiričnih podatkov, ki jih dobimo iz korpusa, pa lahko raziskujemo tudi sestavinsko zgradbo in pretvorbene možnosti frazeoloških enot, določamo trdna frazna jedra in tipična besedna okolja frazemov (*O. Petrova, P. Gantar*).

Prevajanje frazeološkega gradiva

Prevajanje frazemov, ki se metaforično označuje kot »ahilova peta« frazeologije (*I. Fidančeva*), je (glavna ali stranska) tema več prispevkov. Analiza konkretnega gradiva (otroške in mladinske literature) je razkrila nekatere neustrezne prevajalske metode, s katerimi prevajalec prenese frazem v ciljni jezik (*U. Valenčič Arh*). Slabi, neustrezni prevodi frazemov pa so tudi posledica nepoznavanja tujega (in včasih tudi lastnega) kulturnega okolja (*R. Ayupova, I. Fidančeva*), posamezne stroke (*D. Bukovčan*), zato je treba razvijati didaktične pristope tudi v okviru poučevanja frazeologije nematernih govorcev (*M. Pecman, M. Šajánková*).

Frazeologija in funkcijska zvrstnost

Frazemi so pomembno besedilno sredstvo in imajo v različnih besedilnih tipih različne funkcije. Ekspresivnost frazemov, ena od pomembnejših in zaenkrat še slabo raziskanih lastnosti frazemov, se izrablja v oglaševalski industriji, kjer ima frazem ali njegova prenovitev zlasti funkcijo vzbujanja potrošnikove pozornosti (*M. Černetič*). Zanimiva je tudi funkcija frazemov, ki strukturirajo različne mentalne prostore v besedilnem tipu dnevnika (*M. L. Fabčič*). Kognitivni vidik omogoča raziskovanje frazeološke podobe v diskurzu. Frazeološka podoba tam zagotavlja semantično in stilistično kohezijo besedila (*A. Naciscione*).

Frazeologija in socialna zvrstnost, npr. slengovski frazemi, zbrani z anketiranjem, v poljskem jeziku (*J. Miturska-Bojanowska in J. Ignatowicz-Skowronska*), narečni frazemi ter predstavitev razvoja in dosežkov frazeologije in dialektologije na Hrvaškem (*M. Menac-Mihalić*), nekaj ugotovitev tekočega raziskovalnega projekta o tipologiji frazemov slovenskega narečja na avstrijskem Koroškem, primerjalno s frazeologijo v slovenski literaturi, v slovenskem knjižnem jeziku in nemščini (*H. Pfandl*).

Frazeologija v strokovnih besedilih, pri čemer se mora osnovna opredelitev frazeologije razširiti (*D. Bukovčan*); predstavljeni so tipi frazeoloških enot, ki se pojavljajo v besedilih s področja psihologije (*O. Fedosov*), kognitivni vidik v strokovnih besedilih, in sicer konceptualne metafore v medicinskih besedilih (*M. Jemec*).

Frazeologija v umetnostnih besedilih, zlasti vprašanje aktualizacije nemških klasičnih citatov v slovenskem kulturnem prostoru, vprašanje prenosa modelov in strategij citiranja ter o tem, kdaj citat izgubi značaj citata in dobi funkcijo in lastnosti stalne besedne zveze (*H. Kuster*).

Pregovori so obravnavani z različnih vidikov: zbirka nizozemskih pregovorov iz 16. stoletja je na novo ovrednotena (*B. Juska Bacher*), primerjalna empirična raziskava najpogostejših tipov pretvorb angleških, ruskih in madžarskih pregovorov

(*A. T. Litovkina*) ter sociolingvistična analiza slovenskih pregovorov s sestavinami družina, oče, mati, brat ali sestra, ki razkriva tradicionalne koncepte o slovenski družini, medsebojnih odnosov in hierarhiji družinskih članov ter ocenjuje njihovo aktualnost v sodobni družbi (*I. Stramljič Breznik*).

Didaktika frazeologije, zlasti pri poučevanju nematernih govorcev (*M. Pecman, R. Pacholski* in *M. Laskowski*), izpostavljena je »aktivna frazeološka kompetenca«, ki zajema prepoznavanje frazemov v besedilu, njihovo razumevanje in pomnenje strukture in pomena frazemov (*M. Šajánková*).

Primerjalna frazeologija, npr. kontrastivna analiza nemških, španskih in galicijskih primerjalnih frazemov (*C. Mellado Blanco* in *P. Buján Otero*), lastnosti in raba vremenskih pregovorov v angleščini in slovenščini (*N. Šabec*), primerjava nemških in poljskih frazemov pogovornega jezika v okviru semantičnega polja pitja alkohola (*A. Gondek* in *J. Szczek*).

Nekaj splošnih frazeoloških postavk, npr. o arbitrarnosti frazemov in potrebi po opazovanju frazemov kot arbitrarnih znakov tudi na različnih semiotičnih ravni- nah (*K. Faroe*) ter o ponovnem razmisleku o frazeološki podobi, in sicer v kakšnem razmerju sta materialna in frazeološka podoba, vprašanje slikovitosti frazemov in ponovna interpretacija njihovega figurativnega značaja (*H. Burger*).

Lastnosti frazemov oziroma posameznih skupin frazemov, npr. stalni besedni red in zamenljivost sestavin v frazeoloških dvojčkih (*S. Berberović*), zlitje frazemov oziroma združevanje najmanj dveh frazeoloških enot v eno modifikacijo (*M. Omazić*).

Kulturološki vidik frazeologije, npr. elementi kulture v frazeološkem pomenu in problem prevajanja takih frazemov (*R. Ayupova*) oziroma primerjava s sestavin- sko zgradbo pomenskih ustreznikov v drugih jezikih (*Ž. Fink*), posamezni kulturni elementi v frazemih, npr. čustvo v frazemih (*N. G. Bragina*), lastnosti istrske ženske v frazemih (*K. Marc Bratina*).

Frazeologija v slovarjih, eno in večjezičnih, npr. vprašanje variantnosti in določanje invariantne oblike frazemov v rusko-angleškem slovarju (*E. Arsenyeva*) ali v enojezičnem slovarju knjižnega jezika (*I. Migla*), projekt konceptualno ureje- nega angleško-nemško-slovenskega onomastičnega slovarja (*E. Sicherl*) ter nekatera splošna frazeografska izhodišča, npr. o tem, kateri kolokacijski podatki frazemov so potrebni v določenem tipu slovarja (*D. Gabrovšek*) in o načinu predstavitve frazeoloških enot v enojezičnem slovarju, namenjenem nematernim govorcem, ki upošteva tudi uporabnikova pričakovanja o tem, kako iskati in kje najti posamezno frazeološko enoto v slovarju (*M. Vrbinc*).

Predstavitev nekaterih tekočih projektov

Predstavljena sta bila dva večja projekta. Interdisciplinarni projekt EPHRAS, katerega cilj je razviti večjezični CD-ROM za učenje in poučevanje slovenske, nemške, slovaške in madžarske frazeologije z ustreznim priročnikom za uporabnike (*V. Jesenšek* idr.). Projekt, ki raziskuje skupne značilnosti frazemov različnih jezikov in katerega cilj je sistematično raziskati frazeme, ki se v podobni zgradbi in s po- podobnim frazeološkim pomenom dejansko pojavljajo tudi v geografsko in genetično različnih jezikih, je ambiciozno zastavljen in želi v tem smislu zajeti frazeologijo vseh evropskih jezikov (*E. Piirainen*).

Metodološki problemi, npr. kaj so pragmatične kategorije in kako z njimi opisujemo pomen pragmatičnih frazemov (*N. Jakop*) ter analiza sistemskih korelacij med nekaterimi lastnostmi frazeoloških enot (*T. Filimonova*).

Frazeologija kot moderna veda se je, potem ko je v jezikoslovju dobila status jezikoslovne vede in utrdila svoj položaj med drugimi jezikoslovnimi vedami, začela notranje diferencirati in specializirati za obravnavanje ožje frazeološke problematike, npr. primerjalna (kontrastivna) frazeologija, etimologija frazemov, poučevanje (didaktika) frazeologije, leksikografija frazemov, narečna frazeologija ipd., ter se interdisciplinarno odpirati tudi za nejezikoslovne vede, npr. folkoristiko, etnologijo, antropologijo. Po usmerjenosti, ciljnosti in metodologiji se ta specializirana področja seveda med seboj precej razlikujejo, predmet opazovanja pa ostane enak: sicer raznovrstno, a vedno frazeološko gradivo, bodisi da gre za frazeologijo v ožjem smislu (kjer so frazemi večbesedne enote z ustaljeno zgradbo in nepredvidljivim pomenom glede na pomen sestavin) ali frazeologijo v širšem smislu (kjer so frazemi vse večbesedne enote z ustaljeno zgradbo in ustaljenim pomenom). V frazeologiji se razvija in spreminja tudi metodologija in sledi splošnim jezikoslovnim trendom in usmeritvam, ki jih prinašajo nova teoretična izhodišča in sodobnejši znanstveni pristopi (kognitivni, pragmatični, sociolingvistični, psiholingvistični vidik; korpusni pristop ipd.). Vse navedene splošne ugotovitve, ki jih izpostavljajo frazeologi v teoriji (npr. Stein 1995, 25–26),¹ so s to konferenco dobile novo (aktualno) vrednost, ker so se potrdile tudi ob neposrednem soočenju frazeologov, ki prihajajo iz različnih frazeoloških šol (npr. ruske, angleške, nemške, hrvaške, slovenske), različnih jezikovnih in kulturnih okolij ter imajo različne strokovne izkušnje v stiku s frazeologijo (univerzitetni predavatelji, raziskovalci, prevajalci ipd.). Konferenca Europhras Slovenija 2005 je nedvomno potrdila visoko stopnjo specializacije evropske frazeologije, zlasti v slovenskem prostoru pa potrdila in utrdila to (mlado) jezikoslovno vedo – konference se je udeležilo 25 Slovencev, ki se ukvarjajo (tudi) s frazeologijo, kar ni malo. Slovenska frazeologija na žalost še vedno ni ustrezno slovarsko predstavljena (po merilih sodobnega frazeološkega slovarja). Gotovo sta (bila) bogat program in uspeh konference dobra spodbuda za razvoj slovenske frazeologije tudi na tem področju.

Prijetno druženje frazeologov in krasno sončno vreme, ki je spremljalo ustvarjalne dni v Strunjanu, je mogoče začutiti tudi, če obiščete urejene internetne strani te konference (<http://www2.arnes.si/~europhras/>; uredila M. Jemec), za naslednje leto pa je napovedan tudi zbornik prispevkov, ki bo glede na zanimiva in dobro pripravljena predavanja, ki smo jih poslušali, prav gotovo pomembno obogatil domačo in tujo frazeološko literaturo.

Nataša Jakop, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2,
1000 Ljubljana
E-pošta: NatasaJa@zrc-sazu.si

¹ Stephan Stein (1995), *Formelhafte Sprache: Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*.